

dinaviske forhold. Der gøres rede for de grundlæggende forskelle i de svenske og danske holdninger og i det hele taget vanskelighederne ved overhovedet at "holde sammen" på de syv, der havde vidt forskellige interesser over for EF.

Nu er det jo en god regel, at man ikke skal bebrejde forfattere, at de har skrevet noget andet, end anmelderen kunne ønske. Det har forfatterne af denne bog bestemt heller ikke gjort, men en tilføjelse kunne gøres. De interne danske forhandlinger omkring "Det store Frihandelsområde" og "Det lille Frihandelsområde" viser, hvilken afgørende indflydelse interesseorganisationerne havde på den danske regerings holdning. Der var meget tæt kontakt mellem udenrigsministeriet på den ene side og landbrugsrådet og industrirådet på den anden. Og det var forhandlinger mellem de britiske, svenske og danske landbrugs- og industriorganisationer ved årsskiftet 1958/59, der lagde grunden til svenske og britiske indrømmelser til dansk landbrug, som fik landbrugsrådet og dermed Danmark til endeligt at acceptere de „Ydre Syv“. En nærmere analyse af dette forløb ville være et betydningsfuldt „case study“ vedrørende det generelle problem om interesseorganisationers indflydelse på udenrigspolitikken.

Bogen efterlader læseren med et klart indtryk af, at man i dag ved væsentlig mere om dansk politik i de første efterkrigsår end tidligere, og det skyldes i høj grad Det humanistiske Forskningsråds initiativ. Man kan så tilføje, at denne bog sammen med bogen *Danmark i Europa*, udgivet 1994 med Tom Swienty som redaktør, giver en samlet fremstilling af dansk Europa-politik, især på det markedspolitiske område, for hele efterkrigstiden.

Tilbage bliver i en anmeldelse kun en undren over bogens titel. Hvilken mod-

sætning skulle der være mellem "Interdependence" og "Integration"?

Niels Amstrup
Institut for Statskunbskab
Aarhus Universitet

Kristian Gerner, Stefan Hedlund og Niclas Sundström, *Hjärnridån. Det europeiska projektet och det gåtfulla Ryssland*. Stockholm: Fischer & Co., 1995, 312 s.

Svensk sovjetologi har altid haft det med at være langt mere krasbørstig i sin afstandtagen til studiets genstand end den, man støder på herhjemme. Måske er det de mange militære sammenstød mellem den svenske og den russiske stormagt op gennem historien og manglen på samme i forholdet mellem Danmark og Rusland, der spøger i de to landes ret så forskellige Ruslandsbilleder. I Danmark mener de fleste, at Rusland skal mødes med forståelse, hvorimod Kreml får læst og påskrevet från hinsidan. Denne bog falder helt ind i dette mønster - faktisk bør man advare potentielle læsere om, at nogle af dem nok vil ende med at kaste den fra sig med væmmelse!

Bogen rummer en udførlig argumentation for, at Ruslands situation her under omstillingen fra kommunisme og planøkonomi er væsensforskellig fra det øvrige Europas inklusive de postkommunistiske lande i Centraleuropa. Forfatterne taler ligefrem om den russiske demokratiske statsopbygnings havari efter 1991. Denne pessimisme på Ruslands vegne begrundes af forfatterne med det velkendte forhold, at Rusland vitterlig op gennem historien - fra og med opdelingen i en østlig og vestlig kristendom som efter Romerrikets deling i år 395 - har

dinaviske forhold. Der gøres rede for de grundlæggende forskelle i de svenske og danske holdninger og i det hele taget vanskelighederne ved overhovedet at "holde sammen" på de syv, der havde vidt forskellige interesser over for EF.

Nu er det jo en god regel, at man ikke skal bebrejde forfattere, at de har skrevet noget andet, end anmelderen kunne ønske. Det har forfatterne af denne bog bestemt heller ikke gjort, men en tilføjelse kunne gøres. De interne danske forhandlinger omkring "Det store Frihandelsområde" og "Det lille Frihandelsområde" viser, hvilken afgørende indflydelse interesseorganisationerne havde på den danske regerings holdning. Der var meget tæt kontakt mellem udenrigsministeriet på den ene side og landbrugsrådet og industrirådet på den anden. Og det var forhandlinger mellem de britiske, svenske og danske landbrugs- og industriorganisationer ved årsskiftet 1958/59, der lagde grunden til svenske og britiske indrømmelser til dansk landbrug, som fik landbrugsrådet og dermed Danmark til endeligt at acceptere de „Ydre Syv“. En nærmere analyse af dette forløb ville være et betydningsfuldt „case study“ vedrørende det generelle problem om interesseorganisationers indflydelse på udenrigspolitikken.

Bogen efterlader læseren med et klart indtryk af, at man i dag ved væsentlig mere om dansk politik i de første efterkrigsår end tidligere, og det skyldes i høj grad Det humanistiske Forskningsråds initiativ. Man kan så tilføje, at denne bog sammen med bogen *Danmark i Europa*, udgivet 1994 med Tom Swienty som redaktør, giver en samlet fremstilling af dansk Europa-politik, især på det markedspolitiske område, for hele efterkrigstiden.

Tilbage bliver i en anmeldelse kun en undren over bogens titel. Hvilken mod-

sætning skulle der være mellem "Interdependence" og "Integration"?

Niels Amstrup
Institut for Statskunbskab
Aarhus Universitet

Kristian Gerner, Stefan Hedlund og Niclas Sundström, *Hjärnridån. Det europeiska projektet och det gåtfulla Ryssland*. Stockholm: Fischer & Co., 1995, 312 s.

Svensk sovjetologi har altid haft det med at være langt mere krasbørstig i sin afstandtagen til studiets genstand end den, man støder på herhjemme. Måske er det de mange militære sammenstød mellem den svenske og den russiske stormagt op gennem historien og manglen på samme i forholdet mellem Danmark og Rusland, der spøger i de to landes ret så forskellige Ruslandsbilleder. I Danmark mener de fleste, at Rusland skal mødes med forståelse, hvorimod Kreml får læst og påskrevet från hinsidan. Denne bog falder helt ind i dette mønster - faktisk bør man advare potentielle læsere om, at nogle af dem nok vil ende med at kaste den fra sig med væmmelse!

Bogen rummer en udførlig argumentation for, at Ruslands situation her under omstillingen fra kommunisme og planøkonomi er væsensforskellig fra det øvrige Europas inklusive de postkommunistiske lande i Centraleuropa. Forfatterne taler ligefrem om den russiske demokratiske statsopbygnings havari efter 1991. Denne pessimisme på Ruslands vegne begrundes af forfatterne med det velkendte forhold, at Rusland vitterlig op gennem historien - fra og med opdelingen i en østlig og vestlig kristendom som efter Romerrikets deling i år 395 - har

været afsondret fra den vesteuropæiske pluralisme og dens institutioner såsom retsstaten, konkurrencen mellem forskellige politiske og videnskabelige skoler, markedet og civilsamfundet. Med andre ord har der altid været og er stadig et nok så håndgribeligt kulturelt jerntæppe mellem Rusland og dets naboer mod vest.

Som Gerner, Hedlund og Sundström ser det, gør der sig et andet og lige så betydeligt „jerntæppe“ gældende hos Anders Åslund, Jeffrey Sachs og andre vestlige liberalistiske økonomiske rådgivere for Rusland i og med, at de har været blinde for netop Ruslands manglende historiske forudsætninger for omsvinget til markedsøkonomi. Det er denne mentale blokering, der hentydes til i titlens ordspil på „jern-“ og „hjernetæppe“. Hudfletningen af chokterapeuternes naivitet og deres tendentiøse fremstilling af ubehagelige kendsgeminger er bogens sekundære eller måske i virkeligheden primære sigte. Al den stund at kritik af liberalisme lige så meget som liberalisme er gået hen og blevet mainstream er det nok de færreste, der bliver stødt over dette polemiske islæt.

Der, hvor læseren kan blive stødt, er i fremstillingens politiske implikationer. Ikke uden konsekvens drager forfatterne nemlig den konklusion, at den vestlige østpolitik skal koncentrere sig om Centraleuropas integration i Vesteuropa via en udvidelse af EU - underforstået: og droppe Rusland som det håbløse tilfælde, det er. Hermed bliver bogen et plædoyer for et fortsat jerntæppe mellem Rusland og resten af Europa. Karakteristisk nok indledes bogen med at udstille den vestlige livsløgn om Rusland og afsluttes med at gøre status over det centraleuropæiske projekt, som bliver et rent tysk anliggende, hvis og når EU ikke tager sig sammen.

De syv resterende kapitler er for det første et forsvar for historievidenskabens tilgang til de postkommunistiske samfund i form af et angreb mod samfundsvidenskabens komparative ønsketænkning under overskriften „Den Stora Transformationen“. Kapitel „Det Tjugonde Århundredet“ påpeger, hvordan Tyskland og Ungarn ikke længere er eksponenter for revisionisme, men stabilitet og fredelig politisk innovation, mens Rusland og Serbien er de destabiliserende aktører. I kapitel 3, „Besattheden av Ryssland“ trækker forfatterne en lige linje fra „venstrefløjs“-sovjetologien ved politologer som Jerry Hough til vore dages akademiske højrefløj, nemlig chokterapeuterne. Gerner, Hedlund og Sundström påpeger det absurde i, at man tenderer mod at give tyskerne kollektiv skyld for nazismen, mens skylden for kommunismens forbrydelser er kommunismens og altså ingen menneskers (p. 99). Man siger heller ikke fra over for Ruslands intimidationer af sine naboer. Kapitel 4 påviser under henvisning til Europas historie det overfladiske i den russiske demokratisering, som under Jeltsin ikke er meget andet end en tilbagevenden til Moskvas dominans og zaristisk styre pr. dekret (p. 131).

I kapitel 5 tager forfatterne læseren i skole, hvad markedsøkonomi og mangel på samme i Ruslands historie angår. Det, der gør chokterapien latterlig i forfatternes øjne er, at Rusland slet ikke har de institutioner, som markedsøkonomien forudsætter, hvorfor de i stedet for tyr til den tjekkiske premierminister Vaclav Klaus' gradualisme. I og med, at den tjekkiske succes bygger på sine specifikke forudsætninger og for eksempel med hensyn til inflationsbekæmpelse har været yderst chokterapeutisk virker denne ekskurs alt andet end overbevisende som et

bud på, hvad man kan gøre i Rusland. Uanset, at forfatterne sætter fingeren på det rette ømme punkt, nemlig institution-building, er de ikke særlig konkrete og konstruktive i deres analyse af nutidens misere. Blandt de mange henvisninger til lærde historiske værker samt anden akademisk og publicistisk russisk og vestlig litteratur leder man forgæves efter Michael McFauls banebrydende artikel om, hvilken historisk chance Jeltsin og reformtilhængerne gik glip af ved ikke fra starten i efteråret 1991 at satse på at opbygge et stærkt statsapparat til at implementere chokterapien for at afskære særinteresser fra at sætte sig på privatiseringen og gøre den russiske „stat“ til sit gidsel, som man ser det idag (Michael McFaul, „State Power, Institutional Change and the Politics of Privatization in Russia“, *World Politics*, vol. 47, January 1995, pp. 210-45). I sit institutionelle perspektiv og sin eksplicite kritik af reformøkonomernes snæversyn turde dette bidrag ellers være vand på de tresvenskeres mølle.

Det efterfølgende kapitel 6, „Statsbyggnadsprojektet“ lider af den samme utilbøjelighed til at formulere mere konkrete politiske reformstrategier i den nuværende situation og noterer i stedet (med tilfredshed?!) den russiske statsdannelsehavari. Gerner, Hedlund og Sundström påpeger med rette det totale fravær af en retsstatslig tradition i Rusland og Sovjetunionen med de katastrofale følger, det har for den nye russiske elites og befolkningens forståelse af systemskiftets essens. I Rusland har magten - i Sovjetunionen udmøntet i det grundlovsfæstede princip om partiets ledende rolle - altid domineret over loven med det resultat, at Ruslands forvaltning den dag i dag i hviler på begunstigelser, patron-klientforhold, korruption og anden magtmisbrug samt

præsidentielle dekretter i langt højere grad end love vedtaget af Dumaen eller lokale folkevalgte organer. Men i stedet for at udstikke en strategi for at holde Rusland fast på en målrettet demokratisering - hvor man ifølge forfatterne selv har traditionen fra middelalderens Novgorod samt de gode anslag i 1905-06 og i 1917 frem til bolsjevikkernes kup at læne sig op ad - foretrækker forfattergruppen at dvæle ved Ruslands degenerering i chauvinistisk retning og drager i den forbindelse en parallel til Tysklands degenerering fra preussisk statsnationalisme til Hitlers racisme (p. 187). Zjirinovskijs geopolitiske krigsideologi er overtaget af hele det russiske establishment, inklusive liberale aviser som *Nezavisimaja Gazeta* og *Komsomolskaja Pravda*, siger de. Sandt er det, at russisk udenrigspolitik i bekymrende grad er ren galimatias garneret med geopolitisk vås, men det er immervæk lidt skuffende, at Gerner, Hedlund og Sundström ikke har andet på hjerte end at udstille og forklare den russiske katastrofe. Så er der faktisk flere vitaminer at hente i nogle af de forkætrede politologers bud på, hvordan man kan sætte ind med forfatningsændringer til fordel for en sand føderalisme med sigte på at give partiet og civilsamfundet en chance for at vinde frem.

Med de mange tegn på trods alt gennemgribende forandringer i Rusland in mente er det spørgsmålet, hvor dystre toner man egentlig skal anslå. Nærværende fremstilling forekommer at mangle sans for proportioner, og hvad værre er mangler den vilje eller evne til at skue fremad på Ruslands vegne. På denne måde gør Gerner, Hedlund og Sundström vist historikerfaget en bjørnetjeneste, idet de gør det til primitiv kulturdeterminisme á la Samuel Huntington, „The Clash of Civilizations“.

Kapitel 7, „Diskussionen kring Sammanbrottet i Öst“, går nærmere ind på den irrationelle vestlige adfærd og opfattelse af Ruslands transition - et begreb fra den komparative statskundskab, som forfatterne elsker at hade. Her skorter det ikke på polemiske spark til navngivne svenske aktører i Ruslandspolitikken, idet for eksempel Jeltsin-rådgiveren Anders Åslund tildeles hovedansvaret for de vrangforestillinger, der trives om Rusland. Gerner, Hedlund og Sundström bemærker i en note, hvordan det lykkes Åslund at nævne Tjernomyrdins navn 32 gange i en ikke særlig tætskrevet artikel på 13 sider, ikke ulig hvordan det lykkedes Azerbajdzjans partisekretær Alijev at nævne Brezjnevs navn dusinvis af gange i én enkelt tale! Så skråsikre som de tre forfattere er på at have sandheden på deres side, når de for eksempel åler Carl Bildt for ikke at tilbagevise Ruslands løgne om, hvordan russerne diskrimineres i Baltikum, fortjener de nu selv at blive hængt ud for en tendentiøs omgang med fakta. Således nævner de aldrig en måske nok så væsentlig grund til den russiske regerings harme over, at balterne ikke uden videre har givet russerne i Estland og Letland statsborgerskab, nemlig at balterne i tiden op til deres selvstændighed gav Jeltsin løfte herom. Som følge af forfatternes forkærlighed for at drage paralleller, fx mellem dagens chokterapeuter og gårdsdagens realsocialister (sidstnævnte med sigte på Stalins folkemorderiske kollektivisering og industrialisering, p. 213), må det være på sin plads at pege på ligheden mellem deres højrefløjskritik af chokterapien samt den generaliserende samfundsvidenskab den bygger på, og den tilsvarende konservatisme, man aner i kritikken af chokterapien fra venstre fløj under henvisning til de postkommunistiske landes „path

dependency“, dvs. den ballast, historien har givet dem. I hvert fald glimrer sarkasmen ved sit fravær i omtalen af denne tilgang (p. 211).

Gerner, Hedlund og Sundström har imidlertid fat i noget centralt, når de afliver den sejlivede myte - som er yderst populær i Rusland - om, at Vesten gennem økonomisk bistand kunne og burde have båret de økonomiske reformer igennem. Her henviser de til, at Marshallhjælpen faktisk ikke i første række kom Tyskland til gode og altså ikke kan siges at have spillet en større rolle i det tyske Wirtschaftswunder. Dette eksempel viser ifølge forfattertriumviratet, at det er op til Rusland selv at tage hånd om sin økonomi. Som man kan se af denne fyldige omtale, udgør bogen et både underholdende og lærerigt, men unægtelig også problematisk bidrag til transitionslitteraturen. Bogen rummer megen tiltrængt indsigt i Ruslands og andre europæiske landes forhold, og dette kombineret med en klar stillingtagen gør den til en nutidig klassiker. Men den åbenlyse foragt for handlingsorienteret samfundsvidenskab i forhold til dagens Rusland skæmmer fremstillingen, og det opvejes ikke af forfatterens irrationelle forkærlighed for Centraleuropa - tværtimod.

Mette Skak
Institut for Statskundskab
Aarhus Universitet

Juris Dreifelds, *Latvia in Transition*,
New York: Cambridge University Press,
1996, 214 s., kr. 175,00.

Fem år efter de genvandt deres uafhængighed er der i dag en stadig voksende mængde af litteratur om forskellige a-